

УДК 34.342

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.5.48>

ПОРЯДОК ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Шейн Д.К.,
аспірант Університету «КРОК»
ORCID: 0009-0001-9289-7577

Шейн Д.К. Порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів за законодавством України.

У статті досліджено порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів за законодавством України, його роль у забезпеченні прозорості та ефективності діяльності органів державної влади. Проаналізовано правові засади визначення та ідентифікації конфлікту інтересів, а також основні механізми його попередження і розв'язання, які регламентуються чинними нормативно-правовими актами. Особлива увага приділена процедурним аспектам регулювання конфлікту інтересів у діяльності державних службовців із забезпечення дотримання етичних принципів та запобігання корупційним ризикам.

Розглянуто основні положення законодавства України у цій сфері, зокрема норми Закону України «Про запобігання корупції» та інші нормативні документи, які регулюють порядок, повідомлення та врегулювання конфлікту інтересів у державних установах. Висвітлено міжнародні стандарти та рекомендації, які мають важливе значення для удосконалення відповідних механізмів в Україні, враховуючи кращі практики Європейського Союзу та організацій, таких як GRECO та OESR.

Аналізуються основні інструменти та процедури, зокрема подання декларацій, проведення внутрішнього контролю та незалежного моніторингу, а також роль кадрової політики в системі запобігання конфлікту інтересів. Підкреслюється важливість підвищення рівня свідомості посадовців щодо етичних вимог та удосконалення правового регулювання для забезпечення об'єктивності та неперевершеності в ухвалених рішеннях.

Особливу увагу у статті приділено аналізу практики запобігання конфлікту інтересів у діяльності митних органів, що має важливе значення для посилення прозорості та підвищення довіри до державних інституцій. Розглянуто ключові механізми виявлення, оцінки і врегулювання конфліктів інтересів,

висвітлено необхідність подальшого розвитку законодавчих та організаційних механізмів для повного усунення або належного регулювання конфліктів інтересів, що сприятиме зміцненню довіри суспільства до державної влади, підвищенню якості державного управління та зниженню корупційних ризиків.

Ключові слова: конфлікт інтересів, запобігання конфлікту інтересів, регулювання конфлікту, законодавство України, антикорупційні механізми, етика державної служби.

Shein D.K. Procedure for preventing and regulating conflicts of interest under the legislation of Ukraine.

The article examines the procedure for preventing and resolving conflicts of interest under the legislation of Ukraine, its role in ensuring transparency and efficiency of the activities of state authorities. The legal principles for defining and identifying conflicts of interest are analyzed, as well as the main mechanisms for its prevention and resolution, which are regulated by current regulatory legal acts. Particular attention is paid to the procedural aspects of regulating conflicts of interest in the activities of civil servants to ensure compliance with ethical principles and prevent corruption risks.

The main provisions of Ukrainian legislation in this area are considered, in particular the norms of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" and other regulatory documents that regulate the procedure, notification and resolution of conflicts of interest in state institutions. International standards

and recommendations are highlighted that are important for improving the relevant mechanisms in Ukraine, taking into account the best practices of the European Union and organizations such as GRECO and OESR.

The main tools and procedures are analyzed, in particular the submission of declarations, internal control and independent monitoring, as well as the role of personnel policy in the system of preventing conflicts of interest. The importance of raising the level of awareness of officials regarding ethical requirements and improving legal regulation to ensure objectivity and excellence in the decisions made is emphasized.

The article pays special attention to the analysis of the practice of preventing conflicts of interest in the activities of customs authorities, which is of great importance for enhancing transparency and increasing trust in state institutions. The key mechanisms for identifying, assessing and resolving conflicts of interest are considered.

The need for further development of legislative and organizational mechanisms for the complete elimination or proper regulation of conflicts of interest is highlighted, which will contribute to strengthening public trust in state authorities, improving the quality of public administration and reducing corruption risks.

Key words: conflict of interest, prevention of conflict of interest, conflict regulation, legislation of Ukraine, anti-corruption mechanisms, civil service ethics.

Постановка проблеми. Питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів є однією з найбільш актуальних та складних проблем сучасного державного управління в Україні. При наявності певних нормативних механізмів, які регулюють цю сферу, практика їх застосування часто виявляється недостатньо ефективною, що призводить до підвищення рівня корупційних ризиків, зниження прозорості прийняття управлінських рішень та втрати довіри суспільства до органів влади. Конфлікт інтересів фактично підриває основи об'єктивності та непередбачуваності у діяльності державних службовців, створюючи сприятливі умови для зловживання та впливу неправомірних факторів.

Особливої значимості ця проблема виникає в контексті реформування системи державного управління та впровадження антикорупційної політики, що виступають невід'ємною частиною процесу євроінтеграції України. Відсутність чітких, дієвих процедур як для своєчасного виявлення, так і для ефективного врегулювання конфлікту інтересів до дефіциту системної прозорості та підзвітності, що зумовлює потребу у вдосконаленні правового поля та практичних інструментів.

Крім того, нерідко бракує достатнього рівня правової свідомості та етичної підготовки серед посадових осіб, що ускладнює належне запровадження антикорупційних норм і сприяє формуванню окремих корупційних практик. Враховуючи важливість підтримання високих стандартів етики й прозорості у державній службі, питання системного впровадження ефективних методів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів набуває першочергового значення для підвищення ефективності управлінських процесів та зміцнення суспільної довіри.

Отже, в умовах постійного розвитку правової бази та організаційної і державного управління роль наукового аналізу, вдосконалення чинного законодавства та створення практичних дієвих алгоритмів регулювання конфліктів інтересів є найважливішим для забезпечення чесності, законності та відкритості в діяльності органів влади України.

Метою дослідження є з'ясування особливостей запобігання та врегулювання конфлікту інтересів за законодавством України, а також комплексний аналіз правових засад та практичних механізмів запобігання і врегулювання конфлікту інтересів за законодавством України.

Стан опрацювання проблематики. Питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в українському законодавстві мало значне наукового та практичного значення, особливо в контексті посилення антикорупційної політики та реформування державного управління. Тематика конфлікту інтересів активно опрацьовується в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників, які висвітлюють як теоретичні засади, так і практичні аспекти впровадження відповідних правових механізмів.

У праці Я. І. Маслової [5] розглянуто сутнісні та процедурні аспекти запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Встановлено, що конфлікт інтересів як інструмент запобігання корупції полягає у тому, що це не просто суперечність чи правова колізія між приватними та публічними інтересам, а спосіб протидії корупції.

Дослідження О. Дудорова та О. Дудорової [4] характеризує проблеми тлумачення національного законодавства України щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Рівчаченко С.В. [6] у своїй роботі комплексно досліджує особливості правового регулювання в чинному національному законодавстві України всіх структурних елементів механізму запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, окреслює існуючі проблеми в даній сфері та формулює пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Водночас попри наявні дослідження, питання дослідження процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів за законодавством України залишається актуальним.

Виклад основного матеріалу. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в Україні регулюється рядом нормативно-правових актів, серед яких ключове місце посідає Закон України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) [1]. Цей Закон встановлює основні принципи, вимоги, процедури та заходи щодо ідентифікації, розкриття та регулювання конфліктів інтересів, які мають на меті забезпечити прозорість і неперевершеність у прийнятті рішень посадовими особами, а також регламентують ідентифікацію, своєчасне розкриття і ефективне врегулювання конфліктів інтересів у діяльності посадових осіб. Метою зазначених заходів та процедур є створення прозорих умов для прийняття рішень, забезпечення доброчесності і неперевершеності дій, що сприяє посиленню довіри громадськості та підвищенню якості державного управління на всіх рівнях влади. Водночас Закон визначає механізми контролю та відповідальності за порушення у цій сфері, що має на меті запобігти будь-яким проявам корупції та конфлікту інтересів у публічній діяльності.

Відповідно до статті 1 Закону *потенційним* конфліктом інтересів є наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень; водночас *реальним* конфліктом інтересів є суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [1].

Аналізуючи вищевказані поняття, бачимо, що простежується чіткий взаємозв'язок між цими категоріями: потенційний конфлікт інтересів відображає існування приватного інтересу, який здатний впливати на неупередженість при ухваленні рішень. Натомість реальний конфлікт інтересів означає вже сам факт такого впливу приватного інтересу на об'єктивність у процесі прийняття рішень. Очевидно, що потенційний конфлікт інтересів є початковим етапом, який може трансформуватися в реальний унаслідок певних юридичних обставин. Саме вони засвідчують фактичний вплив особистих інтересів на об'єктивність чи безсторонність рішень, а також на дії або бездіяльність особи під час виконання службових обов'язків.

Розділ V Закону присвячений питанням запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. У вказаному розділі Закону визначено порядок дій визначених осіб при врегулюванні конфлікту інтересів, заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів, особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Основним елементом системи запобігання конфлікту інтересів є визначення поняття цього явища, яке виникає у ситуації, коли особистість, фінансові або інші інтереси особи можуть вплинути на об'єктивність та непередбачуваність під час виконання професійних обов'язків. Це визначення лежить в основі подальшої побудови як профілактичних заходів, так і процедур регулювання. Важливою складовою є підвищення правової свідомості та етичної культури серед посадових осіб, що сприяє своєчасному усвідомленню таких ризиків і відповідальності за дотримання низьких етичних норм.

Процедури регулювання конфлікту інтересів передбачають практичних кроків: від повідомлення про наявний конфлікт керівництва або до уповноважених органів до відсторонення від прийняття управлінських рішень, пов'язаних з цим конфліктом. У разі порушення норм антикорупційного законодавства застосовуються дисциплінарні, адміністративні, цивільно-правові, а в окремих випадках і кримінальні санкції. Важливо розуміти, що своєчасне та ефективне застосування таких засобів не лише запобігає появі корупційних схем, але й зміцнює довіру суспільства до органів державної влади.

Варто зазначити, що значну роль у системі запобігання конфлікту інтересів змінює кадрова політика, яка включає в себе процедури добору, атестації та підвищення кваліфікації посадових осіб. Важливою є формалізація стандартів поведінки, що регламентують етичні норми та вимоги до службовців. Регулярне проведення навчальних заходів, тренінгів та семінарів з питань запобігання корупції, конфлікту інтересів і дотримання етичних стандартів забезпечує формування відповідального професійного середовища, орієнтованого на суворе дотримання принципів законності, об'єктивності та підзвітності. Такий системний підхід у кадровій політиці не лише сприяє підвищенню морально-етичного рівня службовців, але й значно зміцнює загальну культурну атмосферу організації, гарантує прозорість і запобігає появі корупційних ризиків у діяльності державних інституцій.

Разом з тим, порядок урегулювання конфлікту інтересів в кожному конкретному випадку залежить від характеру і ступеня його загострення, повноважень, функцій і напрямів діяльності державного органу, службового становища та посадових обов'язків державного службовця. Вказаний підхід дозволяє забезпечити диференційоване, адекватне і юридично обґрунтоване застосування заходів щодо запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, враховуючи специфіку роботи кожного органу і унікальні особливості конкретної ситуації, що виникла. Така гнучкість у підходах сприяє підвищенню ефективності протидії корупційним ризикам і зміцненню довіри до державних службовців з боку громадськості та партнерів.

Інтеграція міжнародних стандартів і рекомендацій, розроблених такими організаціями, як GRECO, Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Рада Європи, а також механізми Всесвітньої організації боротьби з корупцією, є напрямом удосконалення національного законодавства. Вказані міжнародні документи пропонують всебічний підхід, який за рахунок нормативного регулювання з інституційними та організаційними механізмами контролю, моніторингу та підзвітності.

Крім того, з огляду на сучасні виклики, все більшої ваги буває використання інформаційних технологій та електронних систем у процесах виявлення та контролю конфліктів інтересів. Запровадження електронних акцій, системи автоматичного аналізу ризиків та електронного моніторингу стає лише інструментом підвищення ефективності антикорупційних заходів, але є основою для прозорості та відкритості у діяльності державних органів [6].

Варто відзначити також важливість забезпечення суспільного контролю через залучення громадських організацій, засобів масової інформації та широкої аудиторії до моніторингу виконання вимог законодавства та етичних стандартів державними службами. Такий підхід до порушення формування довіри до влади інституцій, забезпечує відповідальність посадових осіб, формує атмосферу їх підзвітності та створює додаткові сигнали про порушення, а також сприяє підвищенню рівня прозорості діяльності органів влади. Це, у свою чергу, є ключовим чинником для підвищення довіри громадськості до державних інституцій, забезпечення відповідальності за прийняті рішення та зміцнення загальної системи запобігання корупції в країні.

Водночас у законодавстві України та міжнародних правових актах підкреслюється, що регулювання процесів виявлення, регулювання та запобігання конфлікту інтересів служить предметом боротьби з корупцією, спрямованим на зниження факторів, які можуть призвести до корупційних дій. Конфлікт інтересів виступає чинником, що може спровокувати корупційну поведінку та створює умови для зловживання зі сторони осіб, які приймають рішення або вчиняють певні дії. Водночас міжнародні експерти та науковці наголошують, що інтересів не слід ототожнювати з корупцією - конфлікт інтересів може існувати без корупції і, навпаки, корупція може виникати без наявності конфлікту інтересів. Державний службовець, який бере участь у прийнятті рішення, в якому має особистий інтерес, може діяти чесно і відповідно до закону - у цьому випадку корупція відсутня. Натомість інший посадовець може отримати хабар і бути в подальшому «зобов'язаним» прийняти певне рішення, і в такому випадку це буде корупцією.

Важливо наголосити, що у наукових колах виділено три ключові напрямки подальшого розвитку системи запобігання та регулювання конфлікту інтересів: 1) більш деталізоване правове регулювання процедури застосування заходів із запобігання та регулювання конфлікту інтересів в Україні іншими задіяними суб'єктами – державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими публічними юридичними особами, а також громадськими радами, що утворені при державних органах та беруть участь у підготовці рішень із кадрових питань, підготовці, моніторингу, оцінці виконання антикорупційних програм; 2) визначення нових заходів

запобігання конфлікту інтересів та подальше розроблення нормативно-правових актів, які б урегулювали процедури здійснення цих заходів; 3) вдосконалення правового регулювання притягнення до відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [7].

Крім Закону України «Про запобігання корупції», питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів регулюється також Методичними рекомендаціями щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затвердженими рішенням НАЗК від 29 вересня 2017 року № 839.

Вказані Методичні рекомендації, ґрунтуючись на практиці щоденного правозастосування і потужній емпіричній базі, слугують важливим дороговказом при вирішенні питань, які пов'язані із виявленням, врегулюванням і запобіганням конфлікту інтересів, що, однак, не виключає необхідності доктринального опрацювання обраної проблематики.

Водночас, варто зазначити, що незважаючи на практичну спрямованість згаданих Методичних рекомендацій, залишається актуальною потреба постійного доктринального опрацювання і правового вдосконалення досліджуваної в даній статті проблематики з метою належного реагування на нові виклики і підвищення ефективності антикорупційної політики в нашій державі.

Висновки. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів є одним із ключових елементів сучасної системи державного управління, що сприяє підвищенню прозорості, ефективності та підзвітності органів влади. Конфлікт інтересів виступає фактором, що може створити ризики корупційних проявів і знизити рівень довіри суспільства до державних інституцій.

Ефективна протидія конфлікту інтересів вимагає комплексного та системного підходу, який компенсує правове регулювання, інституційні процедури, кадрову політику, а також розвиток етичної культури серед посадовців. Важливо забезпечити чіткі механізми розкриття та регулювання конфліктів, що дозволяють мінімізувати можливості для зловживань і підтримувати високу якість прийнятих рішень.

Зростає роль інтеграції міжнародних стандартів і рекомендацій, які дають рамки для удосконалення національного законодавства та практики. Це дає можливість не лише гармонізувати національні норми з європейськими, але й підвищити рівень довіри громадськості до державних органів через забезпечення прозорості та відповідності їхньої діяльності.

Сучасні технології, зокрема інформаційні системи та електронні платформи, знижують більшу роль у моніторингу та контролі за дотриманням вимог щодо конфлікту інтересів, що сприяє своєчасному виявленню проблемних ситуацій та оперативному реагуванню на них.

Водночас успішне запобігання конфлікту інтересів неможливо без належного рівня правової свідомості та відповідальності серед державних службовців, а також активного громадського контролю. Залучення громадськості і ЗМІ до моніторингу діяльності органів влади забезпечує додаткові гарантії дотримання етичних норм та ефективність антикорупційних заходів.

Підсумовуючи, слід відзначити, що формування ефективної системи запобігання та врегулювання конфлікту інтересів є результатом гарантії доброчесності, законності та стабільності державного управління. Цей процес має поєднувати розвиток законодавчої бази, вдосконалення організаційних механізмів та активне використання сучасних технологічних і адміністративних інструментів для створення прозорої та відповідної державної служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05 серпня 2016 р. № 158. *Верховна Рада України. Офіційний сайт*. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16.
3. Рекомендація R (2000) 10 Комітету міністрів державам – членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців від 11.05.2000. URL: http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7_Zapobigannya%20protydiya%20proyavam%korup//Legislaegislation/Legislature/Rekomend_proved_DS.pdf.
4. Дудоров О., Дудорова К. Проблеми тлумачення законодавства України щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів за законодавством України. *Актуальні проблеми проти-*

- дії правопорушенням, пов'язаним з корупцією*. 2017. № 4/2 (52). URL: <https://www.eeda.sk/dok/publikacie/ostatne/2017-casopis-narodnej-akademie-prokuratury-ukrajiny.pdf#page=127>.
5. Маслоva Я.І. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як засіб запобігання корупції. *Актуальні питання юридичної науки*. 2021. № 2 (31). URL: https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2021/2/2_2021.pdf#page=125.
 6. Рівчаченко С.В. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 195 с.
 7. Рівчаченко С.В. Перспективи розвитку нормативно-правового регулювання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 78. С. 89–94.